

Агата Кристи
Странната шега

– А това – обяви Джейн Хелиър, завършвайки представянето на гостите – е мис Марпл.

Джейн бе актриса и знаеше как да постигне искания ефект. Очевидно бе настъпила кулминацията, триумфалният завършек. Гласът ѝ изразяваше едновременно почитателност и тържество.

Странното бе, че обектът, така гордо обявен, бе само една кротка възрастна мома. В очите на двамата млади хора, които се запознаха с нея благодарение на Джейн, пролича недоверие и почуда. Те бяха красиви – момичето, Чармиън Страунд, бе стройно и мургаво, а мъжът, русокос, приветлив млад гигант, се казваше Едуърд Роситър.

Чармиън се обади малко вяло:

– О, страшно ни е приятно да се запознаем с вас. – Но в очите ѝ се четеше съмнение. Тя хвърли към Джейн Хелиър бърз въпросителен поглед.

– Скъпа – отвърна на погледа Джейн, – тя е направо изумителна. Оставете на нея. Обещах, че ще ви я доведа, и го направих. – Обръщайки се към мис Марпл, допълни: – Ще им помогнете, сигурна съм. За вас няма да е трудно.

Мис Марпл погледна мистър Роситър с ведрите си сивосини очи.

– Не бихте ли ми казали за какво става въпрос? – попита тя.

– Джейн е наша приятелка – намеси се нетърпеливо Чармиън. – Ние с Едуърд сме в много затруднено положение. Джейн ни увери, че ако присъстваме на събирането в дома ѝ, ще ни запознае с човек, който... който би... който би могъл...

Едуърд се притече на помощ.

– Джейн ни каза, че вие сте последната дума на детективската наука, мис Марпл.

Очите на възрастната дама проблеснаха, но тя скромно запротестира.

– О, не, не, нищо подобно. Просто, когато човек живее като мен на село, научава много неща за човешката природа. Но вие наистина събудихте любопитството ми. Кажете за какво става дума.

– Боя се, че е нещо твърде банално – обикновено закопано съкровище – поясни Едуърд.

– Наистина? Но звучи много вълнуващо!

– Зная. Като „Островът на съкровищата“. Нашият проблем обаче е лишен от обичайната романтика. Липсва място, отбелязано на карта с череп и кръстосани кости, и наставления като: „Четири крачки наляво в посока северозапад.“ Ужасно скучно е, знаем само къде трябва да се

копае.

– А опитахте ли?

– Мога да кажа, че сме прекопали основно цели два акра! Мястото е напълно готово да се превърне в градина, в която да отглеждаме зеленчуци за пазара. Само не можем да решим какво да насадим – тиквички или картофи.

Чармиън се обади доста безцеремонно:

– Може ли наистина да ви разкажем всичко от началото до края?

– Но, разбира се, мила моя.

– Тогава, нека да намерим някое тихо място. Хайде, Едуърд.

И тя ги поведе вън от претъпканата с хора и силно задимена стая нагоре по стълбите, в малка гостна на втория етаж.

Щом седнаха, Чармиън започна, без да се бави:

– Е, добре! Историята започва с чичо Матю, чичо или по-скоро прапрачичо и на двама ни. Той бе много стар. Едуърд и аз бяхме единствените му роднини. Много ни обичаше и винаги заявяваше, че ще остави всичко на нас. Той почина през март миналата година и завеща цялото си имущество на Едуърд и мен. Това, което току-що казах, звучи доста безсърдечно, но нямах пред вид, че е хубаво, дето умря. Всъщност бяхме много привързани към него. Той боледува известно време, преди да почине.

Работата е там, че „всичкото“, което остави, всъщност се оказа едно голямо нищо и, честно казано, това бе като удар за нас двамата, нали, Едуърд?

Приветливият Едуърд се съгласи.

– Разберате – каза той, – ние разчитахме малко на това. Искам да кажа, че когато човек знае, че ще получи солидна сума, той... е... не се изтрепва сам да печели много. На служба съм в армията и нямам никаква възможност да изкарам нещо над заплатата си, а Чармиън, тя пък няма пукната пара. Работи като режисьор в един театър – много ѝ е интересно и ѝ доставя голямо удоволствие, но малко се печели на такова място. Исахме да се оженим и не се тревожехме по отношение на парите, защото знаехме, че някои ден ще бъдем доста богати.

– А сега, както виждате – не сме – обади се Чармиън. – И нещо повече, Анстиз, фамилното имение, което с Едуърд много обичаме, навярно ще трябва да се продаде. Трудно ще ни бъде да го понесем. Ако обаче не намерим парите на чичо Матю, продажбата е неизбежна.

Едуърд се намеси:

– Чармиън, всъщност не сме стигнали още до съществената част.

– Добре, говори ти тогава.

Едуърд се обърна към мис Марпл.

– Въпросът е следният. Колкото повече остаряваше чичо Матю, толкова по-подозрителен ставаше. Никому не се доверяваше.

– Много мъдро от негова страна – забеляза мис Марпл. – Просто не е за вярване колко покварена е понякога човешката природа.

– Е, може и да сте права. Във всеки случай чичо Матю бе на същото мнение. Един негов приятел загуби състоянието си в банка, друг бе разорен от адвокат, който офейка, а и той самият изгуби известна сума в едно мошеническо предприятие. Стигна дотам, че придоби навика надълго и широко да говори, че единствено сигурно и безопасно е човек да превърне парите си в кюлче и да го зарови.

– О – обади се мис Марпл, – започвам да разбирам.

– Да. Приятели спориха с него, убеждаваха го, че по този начин няма да получава лихва, но той упорито твърдеше, че това не е най-главното. „По-голяма част от парите си – казваше той – човек трябва да пази в кутия под леглото си или заровени в градината.“ Това бяха неговите думи.

Чармиън продължи:

– И когато почина, не остави почти нищо в наличност, макар да бе много богат. Ето защо смятаме, че е изпълнил намеренията си.

Едуърд поясни:

– Открихме, че е продавал ценни книжа и е теглил големи суми от време на време, а никой не знае какво е правил с тях. Вероятно е действал според принципите си и наистина е купил злато и го е заровил.

– Нищо ли не каза, преди да умре? Да е оставил някакъв документ? Или писмо?

– Това е най-вбесяващото. Нищо не е оставил. Няколко дена беше в безсъзнание, но преди да умре, дойде на себе си. Погледна ни двамата и се подсмихна леко – едва-едва. И промълви: „Добре ще си живеете, мои хубави гълъбчета.“ После чукна с пръст по едното си око, по дясното... и ни смигна. След това... умря. Бедният стар чичо Матю.

– Чукна по окото си – замислено повтори мис Марпл.

Едуърд нетърпеливо попита:

– Това говори ли ви нещо? Накара ме да си спомня един разказ за Арсен Люпен, в който се говореше за нещо, скрито в изкуствено око. Но чичо Матю нямаше изкуствено око.

Мис Марпл поклати глава.

– Не... нищо не ми идва наум в момента.

Разочарована, Чармиън се обади:

– Джейн твърдеше, че веднага ще ни кажете къде да копаем.

Мис Марпл се усмихна.

– Аз не съм магьосница. Не знам какъв човек е бил чичо ви, не познавам нито къщата, нито двора.

Едуърд попита:

– Ако ги познавахте?

– Смятате, че би било съвсем просто, нали? – каза мис Марпл.

– Просто! – възкликна Чармиън. – Елате в Анстиз и ще видите дали е просто.

По всяка вероятност тя не бе очаквала, че поканата ѝ ще се приеме сериозно, но мис Марпл се съгласи.

– Да, наистина, мила, много любезно от ваша страна. Винаги съм искала да ми се открие възможност да търся закопано съкровище. – И като ги погледна, на лицето ѝ грейна усмивка, сякаш нарисувана от художник от късната викторианска школа, след което допълни: – И то в интерес на любовта.

– Ето, видяхте ли! – каза Чармиън с драматичен жест. Току-що бяха приключили обиколката на Анстиз. Бяха обходили зеленчуковата градина – разкопана от край до край. Бяха обиколили малката горичка, в която около всяко по-голямо дърво зееше яма, тъжно бяха съзерцавали осеяната с дупки повърхност на някога равната морава. Ходили бяха горе на тавана, където съдържанието на стари сандъци и шкафове бе извадено и претършвано. Ходиха и долу в мазето, където всички плочи бяха изтръгнати от местата им. Мериша и почукваха стените и показваха на мис Марпл всяка мебел, в която имаше или можеше да се допусне, че има тайно чекмедже.

На едно писалище в дневната бе натрупана камара книжа – всички документи, които покойният Матю Страут бе оставил. Нито един не бе унищожен и Чармиън и Едуърд безброй пъти вече бяха ги обръщали отново и отново, прелиствайки сметки, покани, делова кореспонденция, с надеждата да открият незабелязано досега указание.

– Можете ли да се сетите за някое място, в което да не сме надникнали? – попита Чармиън с надежда.

Мис Марпл поклати глава.

– Както изглежда, били сте много усърдни, мила моя. Може би дори малко повече, отколкото е необходимо. Знаете ли, смятам, че човек

винаги трябва да има план. Като моята приятелка мисиз Елдрич; при нея работеше една мила малка прислужничка, прекрасно лъскаше линолеум, но бе толкова старателна, че излъскала прекалено пода на банята и когато мисиз Елдрич излизала от ваната, корковата постилка отпред се плъзнала под крака ѝ, тя паднала много лошо и си счупила крака. Много неприятно, защото вратата на банята била заключена, разбира се, и градинарят трябвало да донесе стълба и да влезе през прозореца; това ужасно разстрои мисиз Елдрич, която винаги е била много скромна жена.

Едуърд се раздвижи неспокойно. Мис Марпл бързо продължи:

– Моля да ми простите. Зная, винаги се отплесвам. Но едно нещо обикновено те подсеца за друго. А понякога това е от полза. Исках да кажа само, че може би, ако си напрегнем мозъците, ще се сетим за някое възможно скривалище.

Едуърд троснато се обади:

– Мислете вие, мис Марпл, мозъкът и на Чармиън, и моят вече са свършено празни.

– Боже, боже. Разбира се, колко е уморително за вас. Ако не възразявате, ще попрегледам всичко това тук. – И тя посочи документите на писалището. – Стига да няма нещо поверително; не искам да мислите, че любопитствам.

– О, разбира се, прегледайте ги. Но се страхувам, че няма да намерите нищо.

Мис Марпл седна до писалището и методично запрелиства документите. Щом прегледаше всеки един, автоматично го подреждаше в съответната купчинка. Когато свърши, поседя няколко минути, вперила замислен поглед пред себе си.

Едуърд не без известна злонамереност попита:

– Е, мис Марпл?

Тя леко се стресна и сякаш дойде на себе си.

– Моля да ме извините. За мен беше от голяма полза!

– Намерихте ли нещо свързано с парите?

– О, не, нищо, но мисля, че зная какъв човек е бил вашият чичо Матю. Много прилича, на чичо ми Хенри, струва ми се. Обичал е грубите шеги. Ерген очевидно... питам се защо... може би разочарование на младини? Човек на реда, но без голямо желание за обвързване... малко ергени го имат!

Зад гърба на мис Марпл Чармиън направи на Едуърд знак, който значеше: „Тя е изкуфяла.“

Мис Марпл не спираше с увлечение да бърби за покойния си чичо

Хенри.

– Той много обичаше игрословиците. А за някои хора няма нищо по-досадно от игрословиците. Играта с думи може да бъде страшно отегчително нещо. Беше и доста подозрителен. Все смяташе, че слугите му го ограбват. И, разбира се, те понякога го правеха, но не винаги. Беше му станало идея-фикс, бедният човек. Накрая започна да ги подозира, че се опитват да го мамят с храната, и отказваше да яде друго освен яйца. Заявяваше, че никой не може да подправи вътрешността на едно варено яйце. Милият чичо Хенри, а беше такъв весел човек на времето.

Едуърд чувствуваше, че ако чуе още нещо за чичо Хенри, ще побеснее.

– Обичаше и млади хора – продължи мис Марпл, – но ги дразнеше, ако разбирате какво искам да кажа. Слагаше например кесийки с бонбони на места, където децата не можеха да ги достигнат.

Пренебрегвайки всяко възпитание, Чармиън се обади:

– Изглежда, не е бил особено приятен!

– О, не, мила, просто стар ерген, който не е свикнал с деца. А в действителност не беше никак глупав. Държеше в къщи доста пари, имаше и каса. В резултат на многото му приказки една нощ в къщата нахълтаха крадци и пробиха с някакъв химикал касата.

– Пада му се – не се съдържа Едуърд.

– О, но в касата нямаше нищо – поясни мис Марпл. – Всъщност той държеше парите си на друго място, зад няколко тома с проповеди в библиотеката. Твърдеше, че хората никога не взимат такава книга от рафта.

Едуърд я прекъсна развълнуван.

– Това е идея. Какво ще кажете за библиотеката?

Но Чармиън тръсна глава с пренебрежение.

– Да не мислите, че не съм се сетила? Миналия вторник, когато ти замина за Портсмут, прегледах всички книги. До една ги извадих и изтърсках. И там няма нищо.

Едуърд въздъхна. После стана и се опита тактично да се отърве от гостенката, която не оправда очакванията им.

– Ужасно любезно беше от ваша страна, че дойдохте и се опитахте да ни помогнете. Съжалявам, че не успяхте. Имам чувството, че злоупотребихме много с времето ви. Ще изкарам колата, за да можете да хванете влака в петнайсет и тридесет...

– О – възкликна мис Марпл, – но нали трябва да намерим парите? Не бива да се предавате, мистър Роситър. „Ако в началото не успееш, опитай се пак, и пак, и пак!“

– Искате да кажете, че ще продължите да се опитвате?

– Ако говорим точно – отвърна мис Марпл, – още не съм започвала. „Първо си хванете заек“, както съветва мисиз Бийтън в готварската си книга – чудесна книга, но много скъпа; повечето от рецептите започват така: „Взимате около един литър сметана и дванайсет яйца...“ Но докъде бях стигнала? О, да. Добре, трябва, така да се каже, да хванем заека, а заекът, разбира се, е вашият чичо Матю и за нас остава да решим само къде може да е скрил парите си. Би трябвало да е съвсем просто.

– Просто? – попита Чармиън.

– Но, разбира се, мила. Сигурна съм, че е избрал най-очевидното място. Тайно чекмедже, ето моето заключение.

Едуърд сухо забеляза:

– Не можете да сложите кюлчета злато в тайно чекмедже.

– Не, не. Разбира се, не. Но няма основание да се смята, че парите са във вид на злато.

– Той винаги казваше...

– Така говореше и моят чичо Хенри за неговата каса. Затова аз много сериозно подозирам, че е искал да отклони вниманието ви. Диамантите например могат съвсем лесно да се скрият в такова чекмедже.

– Вече сме търсили във всички тайни чекмеджета. Идва и дърводелец да прегледа мебелите.

– Наистина ли, мила? Колко умно от ваша страна. Предполагам, че писалището на чичо ви е най-вероятното място. Не е ли онова високо бюро до стената?

– Да, ще ви го покажа. – Чармиън стана и се приближи до писалището. Вдигна капака. Вътре имаше преградки за писма и малки чекмеджета. Отвори една вратичка в средата и докосна някаква пружина в лявата чекмедже. Чу се щракане и дъното на малката ниша в центъра се плъзна напред. Чармиън го изтегли и под него се откри отвор. Той бе празен.

– Е, това ако не е съвпадение! – възкликна мис Марпл. – Чичо Хенри имаше същото писалище като това, само че неговото не беше махагоново, а орехово.

– Във всеки случай – обади се Чармиън, – както сама можете да се уверите, вътре няма нищо.

– Предполагам – продължи мис Марпл, – че вашият дърводелец е бил млад човек. Не всичко му е известно. Хората в онези години са били много изобретателни, когато са правели скривалища. Съществува едно нещо, което се нарича „тайна в тайната“.

Тя изтегли от стегнатия си сребрист кок един фуркет. Изправи го и го мушна в малка точица, която приличаше на дупка от дървояд, от едната страна на скривалище. С известно затруднение тя изтегли малко чекмедже. Вътре имаше сноп избелели писма и сгънат лист хартия.

Едуърд и Чармиън се нахвърлиха едновременно върху находката. С разтреперани пръсти Едуърд разгъна листа хартия. И с вик на отчаяние го захвърли.

– Готварска рецепта! Печен бут.

В това време Чармиън развързваше панделката, с която бяха вързани писмата. Изтегли едното и го погледна.

– Любовни писма!

Мис Марпл самодоволно и победоносно заяви:

– Колко интересно! Може би това е била причината чичо ви никога да не се ожени?

Чармиън зачете на глас:

– „Мой навеки скъп Матю, трябва да призная, че откакто получих последното ти писмо, времето ми се стори наистина много дълго. Старая се да се занимавам със задълженията, с които съм натоварена, и често си повтарям всъщност колко би трябвало да съм щастлива, че имам възможност да видя толкова много от света, макар, когато тръгнах за Америка, съвсем да не предполагам, че ще пътувам до такива далечни острови.“

Чармиън прекъсна четенето.

– Откъде е писмото? О, Хавай! – После продължи:

– „За съжаление тукашните жители са все още далеч от просветлението. Те са голи и диви и повечето време плуват, танцуват и се кичат с венци от цветя. Мистър Грей покръсти неколцина, но това е трудна работа и двамата с мисиз Грей са сериозно обезсърчени. Правя всичко, което е по силите ми, да ги окуражавам, но самата аз често пъти съм тъжна по причини, за които можеш да се досетиш, скъпи Матю. За съжаление раздялата е жестоко изпитание за едно любещо сърце. Твоите обещания за вяност и уверения в любов страшно ме радват. Сега и завинаги преданото ми и вяно сърце ти принадлежи, скъпи Матю. Оставам твоя вяна любима

Вяра Взор

П. П. Адресирам писмото както обикновено до общата ни приятелка Матилда Грейвз, за прикритие. Надявам се, че небето ще ми прости тази малка хитрина.“

Едуърд подсвирна.

– Мисионерка! Значи, това е бил романът на чичо Матю. Питам се, защо никога не са се оженили?

– Тя, изглежда, е обиколила света – обади се Чармиън, преглеждайки писмата. – Остров Мавриций и какви ли не места. Вероятно е умряла от жълта треска или нещо подобно.

Тихичък смях ги накара да подскочат. Очевидно мис Марпл много се забавляваше.

– Да, да – каза тя. – Представете си само! Тя четеше рецептата за печен бут. Като забеляза въпросителните им погледи, прочете на глас:

– „Печен бут със спанак. Вземете хубаво парче бут, набодете го със скилидки чесън и го посипете с кафява захар. Печете го в слаба фурна. Сервирайте го с пюре от спанак.“

– И какво мислите за това?

– Мисля, че звучи отвратително – каза Едуърд.

– Не, не, всъщност е много вкусно, но какво мислите за цялата работа?

Внезапен лъч на просветление озари лицето на Едуърд.

– Мислите, че това е шифър, някаква криптограма? – И той сграбчи листа. – Погледни тук, Чармиън, може и да е така. Какъв смисъл има иначе да се слага готварска рецепта в тайно чекмедже?

– Точно така – потвърди мис Марпл. – Много, много показателно.

Чармиън се обади:

– Зная какво е – симпатично мастило! Да го нагреем. Едуърд, запали електрическата камина.

Едуърд я запали. Но никакви следи от текст не се появиха след обработката. Мис Марпл се изкашля.

– Знаете ли, мисля си, че вие твърде усложнявате нещата. Рецептата е само указание, така да се каже. Според мен писмата са важни.

– Писмата?

– Особено подписът – поясни мис Марпл.

Но Едуърд едва ли я чу. Той се провикна развълнувано:

– Чармиън! Ела тук! Тя е права. Виж, пликите са много стари, а писмата са писани доста по-късно.

– Именно – съгласи се мис Марпл.

– Те са направени да изглеждат овехтели. Обзалагам се, на каквото искате, че старият чичо Матю сам ги е фалшифицирал...

– Абсолютно вярно – съгласи се мис Марпл. – Цялата работа е измислица. Никога не е съществувала мисионерка. Трябва да е шифър.

– Мили мои деца, наистина няма нужда да усложняваме толкова нещата. Чичо ви в действителност е най-обикновен човек. Просто се е пошегувал и това е всичко.

За първи път се обърнаха към нея с цялото си внимание.

– Какво точно искате да кажете, мис Марпл? – попита Чармиън.

– Искам да кажа, скъпа, че в тази минута вие фактически държите парите в ръце.

Чармиън се втренчи в ръката си.

– Подписът, скъпа. Той обяснява всичко. Рецептът е само насока. Като махнете скилидките чесън, кафявата захар и всичко останало, какво остава от рецептата? Добре, пушен бут и спанак, ясно! Пушен бут и спанак! Значи, глупости! Ето защо ясно е, че писмата са важните. И после ако вземете пред вид какво е направил чичо ви непосредствено преди да издъхне. Казахте, че чукал окоето си. Добре, ето ви ключа, разбирате ли?

Чармиън заяви:

– Или ние не сме с ума си, или вие!

– Не сте ли чували, мила, за израза, който означава, че нещо не е така, както изглежда, или той съвсем не се употребява в днешно време: „Вярвай на очите си.“

Едуърд зяпна и очите му се сведоха към писмото в ръката му.

– Вярно Взор...

– Разбира се, мистър Роситър, както току-що сам казахте, тя не съществува и не е съществувала. Писмата са писани от чичо ви и, смея да ви уверя, че много се е забавлявал, докато ги е съчинявал. Както забелязахте, написаното на плика е много по-старо и пликите, така или иначе, не могат да съответстват на писмата, защото марката на плика, който държите в ръка, е от 1851 година. – Тя млъкна. После повтори натъртено: – 1851 година. А това обяснява всичко, нали?

– Във всеки случай на мен не – заяви Едуърд.

– Е, разбира се – съгласи се мис Марпл. – Признавам, че и аз едва ли щях да се досетя, ако не бе племенникът ми Лайънъл. Много мило момченце и страстен колекционер на марки. Знае всичко за марките. Той ми е разказвал за редки и скъпи марки и веднъж спомена, че на някакъв търг се появила чудесна находка. Помня само, че каза нещо за

1851 година, синя, два цента. Предполагам, че марките и на другите пликове са така скъпи. Без съмнение чичо ви ги е купил чрез посредници и внимателно е „замаскирал следите си“, както се изразяват в детективските романи.

Едуърд изохка. Седна и зарови лице в ръцете си.

– Какво ти е? – попита Чармиън.

– Нищо. Само като си помисля, че ако не беше мис Марпл, можехме чудесно да изгорим тези писма.

– Е – забеляза мис Марпл, – ето това е, което тези стари, влюбени в шегите си стари джентълмени никога не разбират. Помня, че чичо ми Хенри изпрати на любимата си племенница банкнота от пет лири като подарък за Коледа. Сложил я в коледна картичка, залепил двете страници и на гърба написал: „С обич и най-добри пожелания. Боя се, че това е всичко, което мога да направя тази година.“ Бедното момиче, ядосано от мръсния номер, за какъвто го помислила, хвърлила картичката в огъня. И тогава, разбира се, той трябваше да ѝ изпрати още една банкнота.

Чувствата на Едуърд към чичо Хенри бяха претърпели рязка и коренна промяна.

– Мис Марпл – каза той, – ще донесе бутилка шампанско. И всички ще прием за здравето на вашия чичо Хенри.

КРАЙ

© 1944 Агата Кристи
© 1979 Теодора Давидова, превод от английски

Agatha Christie
Strange Jest, 1944

Сканиране и разпознаване: Борис Борисов, 2008
Редакция: nqgolova, 2008

Публикация

Агата Кристи. Свидетел на обвинението. Разкази
Английска. Първо издание
Народна култура, София, 1979

Превела от английски Теодора Давидова
Редактор Красимира Тодорова
Художник Иван Газдов
Художник-редактор Ясен Васев
Тех. редактор Олга Стоянова
Коректори Людмила Стефанова Петя Калевска

Литературна група IV. Код 04 9536623311/5714-43-79
Дадена за набор 3.1.1979 г. Подписана за печат март 1979 г. Излязла от печат април
1979 г. Формат 70×100/32. Печатни коли 16,75. Издателски коли 10,85. Цена 2,20 лв.

ДИ „Народна култура“, София
ДП „Атанас Стратиев“, Хасково

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/8245>]